

УДК 376-056.26:811.111

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СТАРШОКЛАСНИКІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Галина Матюха, Євгенія Кузнецова

*Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького***Анотація:**

У статті розкрито специфіку роботи вчителя іноземної мови з учнями з особливими освітніми потребами. Це, зокрема, здатність учителя розробляти доступні, адаптовані матеріали для засвоєння; уміння складати індивідуальні програми навчання для учасників інклюзивного освітнього процесу; упровадження в практику педагогіки партнерства; інформування батьків про успіхи їхніх дітей у засвоєнні освітньої програми; володіння інформацією про індивідуальні особливості, інтереси та потреби учнів. Акцентовано на необхідності психолого-педагогічного супроводу старшокласників з особливими освітніми потребами під час навчання їх англійської мови, зокрема англомовного спілкування, розглянуто інтерактивні методи як найбільш ефективні в інклюзивному освітньому процесі.

Ключові слова:

учні з особливими освітніми потребами; функції вчителя в інклюзивному класі; психолого-педагогічний супровід учнів; інтерактивні методи навчання.

Аннотация:

Матюха Галина, Кузнецова Евгения. Особенности обучения английскому языку старшекласников с особыми образовательными потребностями.

В статье раскрыта специфика работы учителя иностранного языка с учащимися с особыми образовательными потребностями. Это, в частности, способность учителя разрабатывать доступные, адаптированные материалы для усвоения; умение составлять индивидуальные программы обучения для участников инклюзивного образовательного процесса; внедрение в практику педагогики партнёрства; информирование родителей об успехах их детей в освоении образовательной программы; владение информацией об индивидуальных особенностях, интересах и потребностях учащихся. Особо подчеркнута необходимость психолого-педагогического сопровождения старшекласников с особыми образовательными потребностями в обучении английскому языку и непосредственно англоязычному говорению, охарактеризованы интерактивные методы как наиболее эффективные в инклюзивном образовательном процессе.

Ключевые слова:

ученики с особыми образовательными потребностями; функции учителя в инклюзивном классе; психолого-педагогическое сопровождение учащихся; интерактивные методы обучения.

Resume:

Matiukha Halyna, Kuznetsova Yevgheniia. Peculiarities of English language teaching to senior students with special educational needs.

The article deals with the specifics of the work of a foreign language teacher with students with special educational needs. This is, in particular, the ability of the teacher to develop accessible, adapted learning materials; ability to design individual training programs for participants in an inclusive education process; introduction into the practice of partnership pedagogy; informing parents of their children's success in mastering the educational program; knowledge of individual characteristics, interests and needs of students. Emphasis is placed on the need for psychological and pedagogical support for high school students with special educational needs when teaching English, in particular English speaking. Interactive methods are considered to be most effective in an inclusive educational process.

Key words:

students with special educational needs; the functions of the teacher in the inclusive class; psychological and pedagogical support of students; interactive teaching methods.

Постановка проблеми. За визначенням ЮНЕСКО, інклюзивне навчання розглядається як реагування суспільства на різноманітні освітні потреби школярів через гарантування їхньої участі в усіх сферах соціального життя, зокрема в здобутті освіти. Таке навчання передбачає здобуття середньої освіти учнями з особливими освітніми потребами разом з іншими здобувачами середньої освіти в загальних середніх освітніх закладах за місцем свого проживання і виключає утримання та навчання цих школярів окремо від інших в інтернатах або індивідуально вдома чи в школі. Проте організація інклюзивної освіти – це створення не лише відповідних умов навчання, а насамперед рівних можливостей для всіх категорій дітей в Україні [4, с. 4; 5, с. 4–10].

Наявність інклюзивної освіти в будь-якій країні – це показник того, як суспільство захищає права людини і як формується суспільна увага та повага до різноманітності кожного учня чи учениці. Виконуючи вимоги нового Закону України «Про освіту» (від 05. 09. 2017 року) та

Концепції «Нова українська школа» (2016 року), інклюзивна освіта сьогодні поступово входить в освітній процес України. У Новій українській школі кожен учитель буде спроможним працювати з дітьми з особливими освітніми потребами. Завдання про надання спеціальної психологічної та методичної підтримки для всіх педагогічних працівників, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами в рамках інклюзивного навчання внесено до Плану заходів на 2017-2029 роки у зв'язку імплементацією Концепції «Нова українська школа» [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що проблема інклюзивного навчання є вкрай актуальною для сучасної України і привертає увагу багатьох науковців. Дослідженням проблеми інклюзивного навчання займалися О. М. Василенко, А. А. Колупаєва, Р. С. Маранчак, Л. І. Міщик, Ю. М. Найда, Н. З. Софій та ін. [6-8]. Ці вчені окреслили проблеми впровадження інклюзії в освітній простір України, визначили й схарактеризували основні напрями розвитку інклюзивного

навчання, дослідили методичні аспекти впровадження інклюзивної освіти та вимоги, що висуваються до сучасних учителів.

Наявні наукові дослідження є практично спрямованими і багатоаспектними, проте проблема інклюзивного навчання учнів старшої школи з особливими освітніми потребами англійської мови, зокрема англомовного спілкування, а також визначення найбільш ефективних методів такого навчання ще є недостатньо розробленою і потребує уваги.

Формулювання цілей статті. Отже, з огляду на викладене вище, мета нашої статті – розглянути особливості роботи вчителя іноземної мови в інклюзії, розкрити необхідність і важливість психолого-педагогічного супроводу учнів старших класів у навчанні, зокрема у вивченні англійської мови, визначити й схарактеризувати методи навчання мови, які щонайкраще будуть спрацьовувати під час оволодіння старшокласниками з особливими освітніми потребами англомовним спілкуванням.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз наукової літератури [2-5] та спостереження за керівництвом навчальною діяльністю старшокласників в інклюзивному класі переконують нас у тому, що вчитель середньої школи, який працює в інклюзивному класі (зокрема викладає англійську мову), має виконувати такі функції:

- забезпечувати здобувачів середньої освіти з особливими освітніми потребами доступними, адаптованими матеріалами для засвоєння;
- складати індивідуальні програми навчання для учасників інклюзивного освітнього процесу;
- консультувати батьків (законних представників) щодо засвоєння освітньої програми учнями з особливими потребами;
- адаптувати навчальні матеріали з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності кожного здобувача середньої освіти з особливими освітніми потребами;
- спостерігати за кожним учнем з метою вивчення його індивідуальних особливостей, схильностей, інтересів та потреб.

Виходячи з перелічених професійних обов'язків учителів, які мають працювати в інклюзивному класі, можемо констатувати, що сучасні вчителі-практики ще не готові до такої роботи. Навіть більше, вони також потребують психолого-педагогічної допомоги, зокрема консультацій психолога щодо індивідуальних особливостей кожного учня з особливими освітніми потребами, порад психіатрів і психотерапевтів відповідно до стану здоров'я учня та навчальних навантажень, які будуть «під силу» учням, бесід з батьками про особливості

поведінки учня вдома, про його інтереси і запити тощо. Але, крім консультацій і порад, учителі потребують реальної допомоги.

Річ у тім, що в інклюзивному класі середньої школи навчаються учні з різними особливостями розвитку та фізичного стану. Інклюзивне навчання учнів з особливими освітніми потребами є технологічно складним педагогічним процесом. Він вимагає від педагога, у якого в класі кілька учнів навчаються за індивідуальним навчальним планом і потребують особливої уваги і допомоги, не тільки високого професіоналізму, а й усієї, як прийнято говорити, команди супроводу дитини: психолога, фахівців з різних напрямів корекційної педагогіки, помічника, асистента педагога. Розглянемо функції цієї команди та її важливість для учнів з особливими освітніми потребами, які здобувають освіту в умовах інклюзії.

Найчастіше в такій команді психологи виконують роль координаторів. Для здійснення психолого-педагогічного супроводу практичний психолог співпрацює з класним керівником інклюзивного класу, у якому здобуває освіту учень з особливими потребами. Усі зазначені члени команди консультують батьків з різних проблем, які виникають в учнів під час навчання. Вдома батьки продовжують розпочату колективом педагогічних фахівців роботу з освіти учня. Крім психологічної підтримки і консультацій, учням з особливими потребами фахівці з різних напрямів корекційної педагогіки надають корекційно-розвивальні послуги.

Метою психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в освітніх закладах різних типів є вивчення особистісного потенціалу школяра, а саме: 1) співвіднесення рівня розумового розвитку учня з віковими нормами розвитку когнітивної сфери, сформованості мотивації до навчання; 2) особливості емоційно-вольової сфери; 3) індивідуально-характерологічні особливості, їх творчий та інтелектуальний розвиток через залучення всіх учасників освітнього процесу (батьків, педагогів, дітей) до реалізації запланованих дій щодо особливостей розвитку, спілкування, навчання; 4) соціалізація та адаптація; 5) професійна орієнтація учнів старших класів з особливими потребами [7; 8].

Практичний психолог визначає, які методики використати під час діагностичного вивчення та як адаптувати стимульовальні матеріали – методики для вивчення стану інтелектуального розвитку незалежно від впливу факторів навколишнього середовища (культури, освіти тощо). У межах діагностичної роботи в ході психолого-педагогічного супроводу підлітків із затримкою психічного розвитку та

з порушеннями інтелектуального розвитку практичні психологи використовують велике розмаїття психодіагностичних методик (С. Будассі, Л. Вассермана, Х. Гекхаузена, В. Жмурова, О. Кондака, М. Куна, Т. Лірі, А. Мехрабіана, А. Фурмана та ін).

Консультації батьків проводяться систематично. Індивідуальна і групова робота (проведення просвітницьких заходів, тренінгів), консультування і робота з педагогами за потребою. Надання корекційно-розвивальних послуг відбувається з урахуванням рекомендацій ІРЦ (інклюзивно-ресурсного центру). З учнями проводять заняття за корекційними програмами для підлітків з урахуванням їхніх особливостей (наприклад, якщо особливості фізичні, то рухові вправи відповідно адаптовані).

Основними завданнями корекційного навчання є:

– забезпечення розвитку всіх видів сприйняття, особливо зорового та слухового, на базі яких розвиваються вищі психічні функції (з розвитком сприйняття збагачуються різноманітні знання про навколишній світ і розуміння зв'язків між предметами та явищами, отже, розвивається мислення й мовлення);

– зміцнення працездатності учня, уміння зосереджувати увагу й цілеспрямовано працювати: ставити перед собою мету, усвідомлювати способи її досягнення, адекватно оцінювати результати;

– розвивати навчальну мотивацію, бажання вчитися, віру у власні можливості, що можливе завдяки усвідомленню й оцінці реальних досягнень.

Усі ці корекційні завдання розв'язуються безпосередньо на уроках і в позакласній діяльності. Цій меті підпорядковуються зусилля педагога, психолога та батьків.

Програмно-методичний комплекс адресовано спеціальним педагогам, психологам, керівникам спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів, у яких навчаються діти з особливими освітніми потребами, фахівцям інклюзивно-ресурсних центрів, центрів психолого-педагогічної реабілітації та корекції, соціально-реабілітаційних центрів, методистам, викладачам і студентам вищих навчальних закладів, усім, хто цікавиться проблемами навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами. У роботі використовуються програми для дітей із зниженим зором, слухом, порушеннями мовлення, порушеннями опорно-рухового апарату. За наявності діагностичного підтвердження з боку психіатра, доцільно використовувати програми для дітей із затримкою психічного розвитку з інтелектуальними порушеннями. Для розвитку

когнітивної, пізнавальної та емоційно-вольової сфери використовуються всі можливі вправи. Для більш ефективного процесу навчання доцільно проводити вправи на розвиток усіх видів пам'яті й уваги. Окрема увага приділяється залученню дітей до позашкільної діяльності – це сприяє соціалізації та всебічному розвитку особистості й позитивно позначається на процесі навчання.

Для більш ефективного та результативного навчання вчителю необхідно забезпечити учнів з особливими освітніми потребами адаптованими навчальними матеріалами. Адаптація матеріалів здійснюється з урахуванням рекомендацій фахівців інклюзивно-ресурсного центру, практичного психолога та індивідуальних програм розвитку школярів. Наприклад, для полегшення сприйняття підлітками з особливостями зору необхідно проводити зорові вправи, учням з особливостями розвитку слуху потрібно ретельно й повільно пояснювати матеріал, уточнювати й повторювати на більш близькій відстані тощо.

Складання індивідуальних програм навчання відбувається з урахуванням особливостей розвитку учнів; увага концентрується на більш ретельному поясненні матеріалу, приділяється більше уваги граматичним і фонетичним аспектам навчання. Консультація батьків проводиться на постійній основі за потребою, оскільки учням необхідний контроль за виконанням домашніх завдань. Учитель додатково пояснює батькам і надає їм необхідні рекомендації, де більш глибоко та самостійно можна ознайомитися з матеріалами, що викладаються на уроках. Спостереження за кожним учнем з метою вивчення його індивідуальних особливостей, схильностей, інтересів і потреб здійснюється за допомогою соціально-психологічної служби з урахуванням рекомендацій та індивідуальних особливостей учнів, виходячи з потенціалу кожної дитини окремо.

Визначення особливостей організації освітнього процесу в інклюзивному класі загалом зумовлює дослідження процесу навчання іноземної, зокрема англійської мови, і визначення найбільш ефективних методів його організації. Ураховуючи особливості інклюзивних дитячих колективів і вимоги НУШ щодо реформування організації освітньої діяльності учнів, ми обираємо інтерактивні методи навчання мови як найкоротший шлях до досягнення навчальної мети.

Головною метою навчання іноземної мови в сучасній школі є розвиток особистості школяра, здатного вивчати іноземну мову впродовж усього життя, використовувати її як засіб спілкування в діалозі культур, у подальшій професійній діяльності, розвиток іншомовних

комунікативних здібностей учнів для організації спілкування в будь-якій сфері тощо [6, с. 20–25].

Інтерактивне навчання – це навчання у формі діалогу, у процесі якого здійснюється взаємодія вчителя й учня (з англ. мови «inter» – «взаємний», «act» – діяти). Мета інтерактивного навчання – створити комфортні умови, за яких учень відчуває успішність, свою інтерактивну досконалість, що робить продуктивним сам освітній процес. Дидактичний аспект інтерактивних технологій досліджують такі відомі вчені, як Г. М. Брос, М. В. Кларен, Л. В. Пироженко, Н. Ф. Фомин, О. І. Пометун, Н. Суворова та інші.

Так, зокрема, Л. В. Пироженко та О. І. Пометун пропонують умовну робочу класифікацію інтерактивних технологій за формами навчання (моделями), у яких реалізуються інтерактивні методи. Їх розподіляють на чотири групи, залежно від мети заняття та форм організації діяльності учнів: інтерактивні технології кооперативного навчання, інтерактивні технології колективно-групового навчання, технології ситуативного моделювання, технології опрацювання дискусійних питань [10, с. 135].

Застосування інтерактивних технологій висуває певні вимоги до структури уроків, яка, за О. І. Пометун, має складатися з п'яти елементів, як-от: мотивація; ознайомлення з темою і очікуваними результатами; надання учням необхідної інформації для виконання завдань; застосування інтерактивних вправ; підбиття підсумків, оцінювання результатів уроку [11, с. 192].

Аналіз відповідної наукової літератури [10–13] дав змогу виділити переваги інтерактивного навчання перед традиційним, а саме: до роботи залучені всі учні класу; учні навчаються працювати в команді; в учнів формується доброзичливе ставлення до опонента; кожен учень має змогу висловлювати свою думку; створюється «ситуація успіху»; за короткий час опановується велика кількість матеріалу; здобувачі середньої освіти набувають навички толерантного спілкування й уміння аргументувати свій погляд, знаходити альтернативне рішення проблеми, уміння аналітично мислити. Як бачимо, перелічені переваги інтерактивних методів навчання відповідають вимогам НУШ (Концепції «Нова українська школа»), а отже, є необхідними для застосування в сучасному освітньому процесі.

Призначення інтерактивного навчання – передати знання, навчити взаємодії та конструктивного діалогу, у процесі якого відбувається здобуття мовних знань і набуття іншомовних умінь.

Основними формами інтерактивної роботи вважають навчальну взаємодію учнів у парах і мікрогрупах. Оптимальний склад групи – 4–6 осіб.

Логіка дослідження вимагає характеристики інтерактивного навчання. Серед основних виділяємо такі: двобічний характер (учитель – учень – учень); спільна діяльність учителя й учнів; керівництво освітнього процесу вчителем; спеціальна організація та різноманітність форм; цілісність та єдність освітнього процесу; мотивація та зв'язок з реальним життям; виховання та розвиток особистості учнів одночасно з процесом засвоєння нових знань.

Організація інтерактивного навчання передбачає використання дидактичних і рольових ігор, моделювання життєвих ситуацій, створення проблемних ситуацій. Розглянемо найбільш ефективні, на нашу думку, методи навчання англійської мови.

Метод «Мозкового штурму» [10; 11] – це відома інтерактивна технологія колективного обговорення, яка широко використовується для вироблення кількох розв'язань конкретної проблеми. Мозковий штурм спонукає учнів напружувати уяву та виявляти творчість, дає змогу їм вільно висловлювати свої думки. Мета «мозкового штурму» чи «мозкової атаки» в тому, щоб зібрати від усіх учнів якомога більше ідей щодо проблеми протягом обмеженого періоду часу.

Після презентації проблеми та особливо чіткого формулювання проблемного питання (для учнів з особливими освітніми потребами його краще записати на дошці) потрібно запропонувати всім висловити ідеї, коментарі, навести фрази чи слова, пов'язані з цією проблемою.

Важливим подальшим кроком є запис усіх пропозицій на дошці чи на великому аркуші паперу в порядку їх виголошення без зауважень, коментарів чи запитань. Надалі вважаємо за потрібне разом з учнями проговорити вголос (прочитати) всі пропозиції, адже для них – це результат їхньої спільної діяльності, для вчителя – результат спроби організувати навчання в команді.

«Мережа» чи «кульки» є варіантом «мозкового штурму». У цій методиці пускове слово (питання) пишеться в «кульці» – у центрі дошки і в центрі сторінки зошита учнів. Коли обговорюються споріднені проблеми, вони записуються на папері із зазначенням зв'язку. Для учнів з особливими потребами можна заздалегідь підготувати (намалювати) кульки, які зв'язані між собою. Учні, по-перше, бачитимуть, що ідеї, які будуть пропонуватися,

відповідатимуть одній і тій самій проблемі, по-друге, не потрібно буде витрачати час на пояснення, де і що треба записувати. Вчителю інклюзивного класу слід дублювати все на дошці чи великому аркуші паперу.

Водночас «мозковий штурм» «вільного» типу дає змогу за дуже короткий період (три-п'ять хвилин) записати ідеї, що виникли. Метою обох варіантів є заохочування до вільного висловлювання ідей. Учні почуваються розкуто, беруть активну участь в обговоренні, а це є провідною метою вчителя на уроці англійської мови.

Метод «Акваріум» також вважають видом кооперативного навчання. Він передбачає діяльність учнів у малих групах і є ефективним для розвитку вмінь спілкування та вдосконалення вмінь дискутувати й аргументувати свою думку. В інклюзивному класі (і це дуже важливо) такий метод може бути запропонований тільки за умови, що учні вже мають добрі навички групової роботи. За цим методом учнів об'єднують у групи по 4-6 осіб, після чого їм пропонують ознайомитися із завданням.

Самому вчителю з цим методом в інклюзивному класі впоратися важко, тому на допомогу приходять асистенти. Одна з груп сідає в центр класу для того, щоб відокремити діючу групу від слухачів певною відстанню. Учасники цієї групи отримують завдання для проведення групової дискусії. Наприклад, прочитайте завдання вголос; обговоріть його в групі; за 3-5 хвилин дійдіть спільного рішення або підсумуйте дискусію. Ці завдання мають читати всі учні, щоб відчували свою значущість у цій грі. Вони починають обговорювати проблему та пропонувати шляхи її розв'язання. І тут без учителя учням з особливими освітніми потребами не впоратися. Тому він перебуває поруч з групою, дає допоміжні запитання і поради, щоб наблизити учнів до формулювання своїх пропозицій [10-13].

Для того, аби учням було легше це робити, бажано, щоб кожен записав свою пропозицію в зошиті, а вчитель скоригує, щоб це було граматично правильно оформлено на папері. Проговорювати або прочитувати (за можливостями учнів) ці пропозиції слід чітко і повільно, аби всі присутні їх зрозуміли. Поки вчитель опікується дітьми центральної групи, його помічник або асистент ознайомлює інших учнів із завданням і нагадує правила дискусії в малих групах. Учні, що перебувають у зовнішньому колі, слухають, не втручаючись у хід обговорення. Після цього місце в «Акваріумі» займає інша група і обговорює іншу ситуацію.

Метод «Магічні дрібнички» передбачає роботу в парі, яку варто організувати так: разом

прочитати завдання та рекомендації щодо його виконання; визначити, хто говоритиме першим з пари; кожен викладає свої думки та погляди на проблему по черзі – спочатку один одному, далі презентують спільну думку, визначивши, хто представлятиме результати роботи всьому класу. Для дітей з особливими освітніми потребами слід давати змогу по черзі висловлювати спільну думку, щоб у жодної дитини не виникало образ і щоб кожна з них відчувала ситуацію власного успіху. Для ефективного спілкування в парах психологи радять зважати на кілька моментів, основними серед яких є мова тіла (учні сідають обличчям до того, з ким говорять, нахилиються вперед, установлюють контакт очима); допомога співрозмовнику говорити (використовуються звуки та жести заохочення: кивок головою, доброзичлива посмішка, слова «так-так») тощо [11; 12].

Учителю потрібно не забувати про застосування великих аркушів паперу і маркерів для записів результатів групової роботи. При цьому слід пам'ятати, що різні кольори є доречними в різних ситуаціях. Особливо це стосується червоного і чорного. Червоний – знак підвищеної уваги. Його переважно використовують для підкреслювання чи іншого виділення вже написаного іншими кольорами. Щодо чорного кольору, то варто користуватися ним тоді, коли необхідно ще більше привернути увагу до написаного, або тоді, коли те, що написано, є неприємним, небажаним, недобрим і його потрібно змінити. Використання різнокольорового письма на заняттях з англійської мови в інклюзивному класі є не лише бажаним, а й необхідним. Це посилює увагу учнів до написаного, допомагає їм розрізнити частини написаного й завдяки кольору визначити необхідне. Для того, щоб полегшити учням роботу в парах, спочатку можна запропонувати спеціально розроблені дидактичні картки-опори з можливими декількома варіантами розв'язання проблеми, з яких учень обере той, що йому до вподоби. Коли в учнів сформується вже достатній досвід такої форми роботи на уроці, можна буде обходитися без опор. В інклюзивному класі така дидактична допомога є необхідною, адже слід пам'ятати про адаптацію навчального матеріалу до можливостей учнів цієї групи.

Метод «Мікрофон» є найбільш улюбленим в учнів інклюзивних класів. Діти почувають себе успішними, відчують свою значущість для інших, вживаються в роль і є дуже щасливими. Цей метод можна застосовувати по-різному. У ролі журналіста може бути як сам учитель, так і учень (що є більш правильним). Причому цю роль можуть «приміряти на себе» всі охочі.

Починається «інтерв'ю» з того, що «журналіст» отримує проблемне питання, на яке інші мають висловити власний погляд. Роль уявного мікрофона може виконувати будь-який предмет (ручка, олівець тощо), але сьогодні не проблема мати справжній мікрофон, з яким інтерв'ю буде ще цікавішим. Слово надається тільки тому, хто отримує «уявний» мікрофон. «Журналіст» переходить від одного учня до іншого, пропонуючи висловитись з порушеної проблеми. Вчителю не слід коментувати й оцінювати відповіді, адже тоді гра «завмре», бо учні боятимуться зробити помилку. Краще запам'ятати (чи записати) всі типові помилки учнів і після гри разом з усіма повторити правильні твердження. Метод «Мікрофон» належить до технології загальногрупового обговорення, що дає змогу кожному сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку чи позицію. В інклюзивному класі, коли вчитель уперше застосовує цей метод, також бажано запропонувати учням необхідні фрази для висловлювання власного погляду, як-от: «To my mind, ... It seems to me ..., In my opinion ..., As far as I know ...» та ін. Це наблизить навчальний діалог між учнями до реальності, збагачуватиме їхній словниковий запас необхідними фразами, допоможе кожному учневі відчути себе рівноправним учасником процесу. У класі, де є учні, які потребують корекції розумової діяльності, їм слід дати картки з різними поглядами на порушену проблему й учень обере ту, що йому більше подобається, завдяки чому він зможе висловити «свою думку» і не відчуватиме себе поза межами діалогу [10-13].

Метод «Асоціативний куц» розвиває логічне мислення, пам'ять, уяву тощо. За допомогою висловлювань учні озвучують свої думки з теми і будують усе це у формі куца. Для старшокласників з особливими освітніми потребами можна спростити процес виконання завдання й запропонувати різні висловлювання як правильні, так і помилкові. Учні мають обрати один із запропонованих варіантів, прокоментувати його за допомогою кліше і словосполучень, які також надані вчителем, розміщати на дошці в тому разі, якщо обране ними висловлювання спрямовано на розв'язання порушеної проблеми. Якщо ж ні, то його слід відкласти окремо. Коли таких висловлювань багато, то вони також можуть побудувати інший куц, який не відповідає темі. Цей метод привчає учнів аналізувати, виокремлювати ознаки, які не відповідають характеристиці зазначеного об'єкта і, навпаки, знаходити необхідне й пояснювати свій вибір. Але вчителю слід пам'ятати, що англійська мова не є мовою

повсякденного спілкування учнів. Саме тому, щоб спілкування цією мовою дійсно мало місце на уроці й щоб учні брали активну участь в освітньому процесі відповідно до своїх фізичних і розумових здібностей, учителю слід постійно забезпечувати їх адаптованими навчальними та дидактичними матеріалами, ускладнюючи завдання поступово, крок за кроком [12; 13].

Також вважаємо, що важливе значення для організації іншомовного освітнього процесу має створення в класі атмосфери довіри, поваги до кожного учасника освітнього процесу, загальної релаксації та взаємосприйняття, акцентування уваги на позитивному й запобігання негативному для якомога повнішої реалізації кожним учнем власних можливостей. У невимушеній атмосфері учень відчуває себе вільним і рівноправним партнером, не відчуває страху за неправильність сказаного. За умови використання інтерактивних технологій на уроці підвищується результативність навчання, стимулюється вивчення мови, розумова й творча активність учнів, підвищується цікавість до вивчення іноземної мови тощо.

Дослідники теорії інтерактивного навчання твердять, що для роботи за інтерактивними технологіями вчителю необхідно змінити власні підходи до навчання й мати певну підготовку (дидактичну, моральну). Учні, як і вчителю, потрібно звикнути до цих технологій. Коли учитель і учні набудуть досвіду подібної роботи, то уроки проходитимуть набагато легше, цікавіше, а підготовка до них не забиратиме багато часу. Загалом інтерактивне навчання дає змогу наблизити викладання до нового рівня, яке відповідатиме вимогам часу.

Наведемо приклади використання видів інтерактивних вправ-ігор на різних етапах уроку. На нашу думку, *мотивувальними є вправи: «Незакінчені речення», «Мікрофон», «Мозковий штурм», «Асоціативний куц». Актуалізують опорні іншомовні знання учнів ігри «Мікрофон», «Гранування». Такі вправи-ігри, як «Ажурна пилка», «Магічні дрібнички», «Займи позицію», «Ситуативне моделювання», «Акваріум», «Дискусія», спрямовані на засвоєння нових знань і розвиток відповідних умінь; під час закріплення навчального матеріалу використовуються такі ігри, вправи і методи, як «Мікрофон», «Мозковий штурм», метод «Прес», «Дерево рішень», «Займи позицію».*

Висновки. Проаналізувати всі інтерактивні методи навчання іноземної мови в межах однієї статті неможливо. Проте хочемо зауважити, що творче використання будь-якого методу, відповідно до психолого-педагогічної характеристики та індивідуальних особливостей

кожного здобувача освіти з особливими потребами, а також рекомендацій щодо роботи з ним завжди приноситиме бажані результати. Головною умовою організації інклюзивної іншомовної освіти є врахування особливостей і можливостей учнів, адаптація навчального матеріалу до їх здібностей і творче застосування

найбільш дієвих методів навчання, що цілком відповідають інтересам і запитам школярів.

Перспективи подальшої роботи в цьому напрямі вбачаємо в практичному розробленні для старшокласників з особливими освітніми потребами фрагментів уроків з англійської мови, зокрема англомовного спілкування, з використанням інтерактивних методів навчання.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 30. Ст. 322. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2053-19> (дата звернення: 28.03.2019).
2. Захарчук М. Є. Навчання іноземної мови та інклюзія: Європейський досвід. *Матеріали звітних наукових конференцій кафедри загальної та соціальної педагогіки*. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. Вип. 9. С. 54–59.
3. Захарчук М. Є. Інклюзивне навчання як актуальна модель сучасної системи української освіти. *Матеріали III Українського педагогічного конгресу: зб. наук. праць*. Львів: Сполум, 2010. С. 198–204.
4. Інноваційні технології навчання від А до Я / упор. В. Волкова. Київ: Шкільний світ, 2011. 96 с.
5. Коваленко О. Концептуальні зміни у викладанні іноземних мов у контексті трансформації іншомовної освіти. *Іноземні мови в навчальних закладах*. Київ: Педагогічна преса, 2003. С. 4–10.
6. Комунікативні методи та матеріали для викладання англійської мови / перекл. з англ. мови та адаптація Л. В. Биркун. Oxford University Press, 1998. С. 20–48.
7. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навч.-метод. посібник / кол. авторів: А. А. Колупаєва, Ю. М. Найда, Н. З. Софій та ін., за заг. ред. Л. І. Даниленко. Київ, 2007. 128 с.
8. Маранчак Р. С., Василенко О. М. Інклюзивна освіта як одна з умов соціальної адаптації дітей з особливими потребами. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2013. № 2(8). С. 128–132.
9. Міщик Л. І. Інтеграція студентів різної інвалідності в освіту. *Вісник Запорізького національного університету*. 2007. № 1. С. 131.
10. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: метод. посібник. Київ, 2002. 135 с.
11. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібник. Київ: А.С.К., 2005. 192 с.
12. Редько В. Інтерактивні технології навчання іноземної мови. *Рідна школа*. 2011. № 8-9. С. 28–36.
13. Шевченко Є. Використання інтерактивних технологій для розвитку пізнавального інтересу на уроках англійської мови. *Англійська мова та література*. 2005. № 24. С. 4–6.

References

1. Law of Ukraine "On introducing changes to the Law of Ukraine "On Education" regarding peculiarities of access of persons with special educational needs to education services" (2017). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady*, 30, 332. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2053-19> [in Ukrainian]
2. Zakharchuk, M. Ye. (2010). *Teaching a foreign language and inclusion: European experience*. In: Proceedings of reporting scientific conferences of the Department of General and Social Pedagogy. Issue 9. Lviv: Publishing centre of Ivan Franko LNU. 54–59. [in Ukrainian]
3. Zakharchuk, M. Ye. (2010). *Inclusive learning as an important model of the modern system of Ukrainian education*. In: Proceedings of III Ukrainian Pedagogical Congress. Lviv: Spolom. 198–204. [in Ukrainian]
4. Volkova, V. (2011). *Innovative learning technologies from A to Z*. Kyiv: Shkilnyi svit. [in Ukrainian]
5. Kovalenko, O. (2003). *Conceptual changes in teaching foreign languages in the context of foreign language education transformation*. In: Foreign languages in educational institutions. Pedagogichna prasa. 4–10. [in Ukrainian]
6. Byrkun, L. V. (1998). *Communicative methods and materials for teaching English*. Transl. from English by L. V. Byrkun. Oxford: Oxford University Press. 20–48. [in Ukrainian]
7. Kolupaieva, A. A., Naida, Yu. M., Sofii, N. Z. (2007). *Conceptual foundations of inclusive education*. In: Inclusive school: peculiarities of organization and management. Ed. by L. I. Danylenko. Kyiv. [in Ukrainian]
8. Maranchak, R. S., Vasylenko, O. M. (2013). Inclusive education as a condition of social inclusion of children with special educational needs. *Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnolohii Universytetu "Ukraina"*, 2 (8), 128–132. [in Ukrainian]
9. Mishchuk, L. I. (2007). Integration of students with various disabilities into education. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*, 1, 131. [in Ukrainian]
10. Pometun, O., Pyrozhenko, L. (2002). *Interactive technologies of learning: theory, practice, experience*. Kyiv. [in Ukrainian]
11. Pometun, O., Pyrozhenko, L. (2005). *The modern lesson. Interactive technologies of learning*. Kyiv: A.S.K. [in Ukrainian]
12. Redko, V. (2011). Interactive technologies of teaching a foreign language. *Ridna shkola*, 8–9, 28–36. [in Ukrainian]
13. Shevchenko, Ye. (2005). The use of interactive technologies for developing cognitive interest at the lessons of English. *Angliiska mova i literatura*, 24, 4–6. [in Ukrainian]

Рецензент: д-р пед. наук, професор Максимов О.С.

Відомості про авторів:

Матюха Галина Василівна
galinamatyukha61@gmail.com
Мелітопольський державний педагогічний

Information about the authors:

Matiukha Halyna Vasylivna
galinamatyukha61@gmail.com
Bohdan Khmelnytsky Melitopol

університет імені Богдана Хмельницького
вул. Гетьманська, 20, м. Мелітополь,
Запорізька обл., 72312, Україна

Кузнєцова Євгенія Геннадіївна
entonis@i.ua

Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького
вул. Гетьманська, 20, м. Мелітополь,
Запорізька обл., 72312, Україна

doi:

*Матеріал надійшов до редакції 10. 04. 2019 р.
Прийнято до друку 30. 04. 2019.*

State Pedagogical University
20 Hetmans'ka St., Melitopol,
Zaporizhia region, 72312, Ukraine

Kuznetsova Yevgheniia Henadiivna
entonis@i.ua

Bohdan Khmelnytsky Melitopol
State Pedagogical University
20 Hetmans'ka St., Melitopol,
Zaporizhia region, 72312, Ukraine

doi:

*Received at the editorial office 10. 04. 2019.
Accepted for publishing 30. 04. 2019.*